

utolsó vásárló. *Igyekezzék, papa!* – sürget az ajtónál egy üzletvezető kinézetű férfi. Nemigen akart megbántani, de megvonaglom” (63). A társadalom viszonyulása persze nem elsődleges szempont, mert ami igazán lényeges, az az, hogyan éli meg a szubjektum a saját öregségét, mire figyel, hogyan értelmezi a körülötte zajló dolgokat, a jelent és a múltat ebben az időszakban.

A sokféle téma sokféle megszólalás-móddal társul, a bejegyzések között van tárgyilagos, ironikus, önironikus, nosztalgikus és tragikus hangvételű is, de talán a rezignáltság a legerőteljesebben uralkodó minőség. Ez a heterogenitás változatossá teszi a kötetet, a témák és hangnemek sokfélesége és váltakozása egyfajta ritmust és lendületet ad az olvasásnak is. A befogadónak a természetképek, a betegségek, a tényszerű leírások, az érzelmek, a család rég halott tagjainak megidézése közepette nem lankad a figyelme, az öregség és az emberi élet újabb és újabb rétegei tárulnak fel előtte. A perspektíva mindvégig az öregemberé, akit néha sajnálunk, néha nem értünk, néha szánunk, olykor, egy-egy gesztusában még ellenszenvesnek is gondoljuk, de éppen az, hogy megmutatja minden oldalát és nemcsak az öregséget, de saját magát sem idealizálja, ez teszi tiszteletreméltóvá, ez adja nézőpontjának méltóságát. Az, ahogyan beszél, bevallottan szubjektív (mi más is lehetne egy napló esetében) és személyes, nem rejti véka alá, hogy a műben megjelenő világot saját értelme-

zésben mutatja meg: „Személyes vagyok, és őszinte. Vagyis az igazat írom. De a magam igazát. Ami azt jelenti, ami nem illik a magamról alkotott képbe, azt elhagyom. Ritkán van ez, de van. Tehát csalok” (198). Furcsa paradoxon ez a bekezdés, hiszen az emberre oly jellemző „szépítésről” szól, elmondja, hogy él vele, tehát bevallja a csalást. De ha ez feltárul, akkor valóban csalás-e az, ami történik? A könyv persze nemcsak őszintesége miatt hordozza az említett méltóságot, hanem azért is, mert elbeszélője lassú, de folyamatos hanyatlása ellenére is megőrzi azt a nyitottságot, ami a világ befogadásához, érzékeléséhez és a kérdések megfogalmazásához szükséges.

Az *Alkonynapló* lapjain egy magányos öregember készülődik a halálra, és bár Oravecz a már említett mottóban Petőfit idézi, Pilinszky *Apokrif* című költeményének sorai is eszünkbe juthatnak a kötetet olvasva: „Szemközt a pusztulással / egy ember lépked hangtalan.” Ezek a „kései, keserű léptek” visszhangoznak a kötetben, mely már önmagában a pusztulással szembeszegezett feyver. Legalábbis így határozza meg egyik célját maga az író, amikor azon elmélkedik, miért ír egyáltalán: „Mit kellene hát tennem? Értjem be a pusztuló létfenntartással? Akkor meg mit szegeznék szembe a hanyatlással, a pusztulással, a véggel?” (157). Oravecz kötete bátor és megrendítő könyv, mely farkaszemet néz az elmúlással, és bár ott lapul benne a félelem, a szeme sem rebben.

Kolozsi Orsolya

A falu titkai

Szöllősi Mátyás: *Fóbia*

Helikon Kiadó, Budapest, 2024

A koronavírus első lenyomatai megjelentek az irodalmunkban. A járványregények első fecskéje (amennyiben lehet őket annak nevezni) Krusovszky Dénes *Levelek nélkül* című alkotása volt. Motivikus értelemben Szöllősi Mátyás *Fóbia* című regénye szintén ide tartozik.

A történet hátterét ugyanis a betegség adja, ami egyben meg is határozza a mű időbeliségét. Valamikor az első hullám idején járunk, a közbeszéd az első lezárások körül forog. Az emberek minden köhögő társukban a halálos veszély potenciális hordozóját fedezik fel, az orvosok pedig a kórházak több osztályát kiüritik a koronabetegnek. A lakosság – utólag joggal túlzónak nevezhető – reakcióját az énelbeszélő egy-egy ironikus kiszólással jegyzi: „A köhögés hallatán többen hátrafordultak. Láttam a méregető, gyanakvó arcokat. Néhány idősebb ember arcán maszk volt, az egyik középkorú férfinak pedig, aki velünk egy vonalban álló székek egyikén ült, hiányzott a jobb szemöldöke.”

A jelenbeliség nem mindvégig jellemzi az elbeszélte eseményeket, hiszen a múltból felbukkanó családi foszlányok megakasztják a történet linearitását, ahogy a titkokban gazdag nyitófejezet szintén megtöri ezt a szerkesztést. Máskülönb Szöllősi regénye a megszokott mesebeli sémát követi. A fizikusasszony meglátogatná a szelűtést kapó nagymamáját a magára hagyatott falujában, ám a kényelmetlen buszút után fültanúja lesz egy rablási tervnek a pályaudvar női mosdójában, ami tehát a bonyodalom elindítója. A kibontakozás során a régi családi rejtélyek összefésülődnek a betöréssel, hiszen az

elkövetők a halott nagymama házat szemelték ki célpontnak.

Az események a legkülönfélébb furcsaságok köré szerveződnek. Apró helyzetek fogják meg az olvasót, mint a távol-keleti eladó boltjában történő különös lopás vagy hogy a látszólag iskolázatlan drabális buszszomszédja ijesztően sokat tud a fizikáról. A tét azonban egészen a családi identitás válságáig nő, mert fokozatosan fény derül rá, hogy a gyilkossági gyanúba keveredő Jenő voltaképpen az énelbeszélő eltitkolt családtagja.

Az egyénben is hasonló folyamatok mennek végbe. A kisember tehetetlenségét látjuk a nagy gépezettel szemben, a kafei útvesztőben eltévelyedő hős küzdelmét. A kórházban akadémikusoknak vele a jelentéktelennek tűnő lejárt személyi igazolványa miatt, valamint a rendőrség figyelemztetése a mosdóban kihallgatott tervekről szintén groteszkbe hajlik, hiszen úgy tűnik, a bűnmegelőzést valójában csak hírből ismerik: „- Szóval azt mondja, jól értem? – vette át a szót a férfi. – Igen, még nem történt meg. – De akkor mégis mit vár tőlünk?”

Kafkával ellentétben absztrakt helyzet helyett egyszerűbb megoldás bontakozik ki. A rendőrség az elkövetők cinkosa, és a fontoskodó unokát inkább az állomásra kísérik (az út során bukkan fel a borítón látható fehér kutya). Részleteket a rendőrség bűnrészességéről nem tudunk meg, hiszen ahogy azt az alcím is előrevetíti, ez a regény egy készülő sorozat első darabja. Így a felütésben felbukkanó pszichiátriai kezelésre sem kapunk kielégítő választ azon túl, hogy „a szemüveges férfi elmondta, hogy jelenleg a J. kórház pszichiátriáján

KOLOZSI ORSOLYA (1980) tanár, kritikus, az MMA Művészeti Ösztöndíjprogram ösztöndíjasa. Legutóbbi kötete: *Olvasonézet* (válogatott kritikák, 2021).

tartózkodom, mert kiderült, hogy szuicid hajlamaim vannak, és sajnálatos módon a tegnapi este folyamán megkíséreltem megölni magamat”.

A szerző kedvenc módszere a késleltetés, azonban a párbeszédet megszakító helyzetleírások képtelenek a feszültség felkeltésére. A feleslegesen részletes reakciók önisztételekhez vezetnek, ennek megfelelően túlhangsúlyozza a buszban uralkodó hőséget, a maszk fullasztó hatását, a kórházat uraló halálközelséget. Akár a nyitójelenetet is példának hozhatnánk, ugyanis az információk visszatartása kíváncsiság helyett céltalan dialógust eredményez. Ráadásul a pszichiáter kérdései arról árulkodnak, hogy vagy maga a szerző, vagy a szereplője nincsen adekvát szakismeret birtokában, hiszen a miért kérdéseket értelmetlenségük miatt célszerű elkerülni a beteggel való kommunikáció során. Az elnyújtott leírások ugyanilyen lapos benyomást hagynak maguk után, különösen Jenő szobájának vagy a nagymama házának bemutatásakor. Legyen szó akár a falioráról, akár a megpillantott matematikakönyvről, mind egyik esetben az az érzésünk támad, mint ha egy piszkozatot olvasnánk, amelyből a lektor még nem húzott.

A gyakori nyelvhelyességi hibák megerősítik az iménti gyanút. A felesleges igekötők („kihangsúlyoz”), a személynevek előtti határozott névelő („a Jenő”), valamint az ami és az amely kötőszavak következtelen használata problémás stílusértékű mondatokhoz vezetnek: „A halványzöld fal homályos látványától, amit valószínűleg gyermekkor óta nem festettek újra, kirázott a hideg”. Amennyiben a narráció az élőbeszédet imitálná, természetesen ezek a tévesztések elfogadhatók

lennének, de nem erről van szó. A regény egészére jellemző a pongyola fogalmazás. Ezért a mű mind a 377 oldalán híján van az érzékletességnek és az esztétikai szépségnek, ám nem az elbeszélő rútságok miatt, hanem mert a narráció leginkább egy felhígított blogbejegyzésre hajaz.

Az édesapa fiatalkori autóbalesete után a regény megvillantja bölcséleti ívének maximumát: „Azt hiszem, ha úgy jutsz ki egy autóból, hogy a veled együtt utazó emberek közül csak egyetlen marad életben végül, az egy szörnyen meghatározó trauma.” Szöllősi korábbi kiváló elbeszélései, például a *Váltóáram* című kötete elolvasása után felmerül bennünk az a jóindulatú kétely, hogy a *Fóbiában* megjelenő eszmeiség valójában paródia akar lenni, nem pedig nevetséges giccs. Hiszen az elbeszélő elismert fizikus létére kevésbé közhelyes megállapításokra hivatott. Nagy szakmai tudását meg is csillogtatja, amikor a már említett kövér úr a kutatásairól kérdezteti a távolsági buszon. A történetből kieső, kéréstlen fizikalecke közel húsz oldalon át tart, és a pszichológus és páciense között lezajló szakmai hibák akaratlanul is elültetik bennünk a kétkezdést a fizikaismeret hitelességéről is. Mindenesetre mindegy, hogy a szerző valóban elolvasott-e néhány könyvet Rovelliről és a hurokgravitációról, vagy sem, a jelenet így is, úgy is szükségtelen okoskodásnak hat.

Habár a járvány mindvégig jelen van, inkább háttérként szolgál. A hangsúlyeltolódás a nyomozás felé folyamatos, amely végül keses támadásba torkollik. A regény hirtelen véget ér és több kérdést nyitva hagy. A valódi kérdés, hogy a nehezen olvasható első rész után érdekel-e bárkit is a folytatás?

Paták Balázs

„Én magam láttam és álmodtam hozzája”

Kós Károly: *Régi Kalotaszeg*

Időjel Kiadó, 2023

„Dolgoznunk kell, ha élni akarunk, és akarunk élni, tehát dolgozni fogunk.”
(Kós Károly: *Kiáltó Szó*, 1921)

Egyik kortársa 1947-ben levélben számolt be a fülébe jutott hírekről. „Kós, úgy hallok, dolgozik Erdélyben.” Mintha az író-építész teljes pályaképét jellemezte volna. Kós Károlyt sorsa jó adottságokkal áldotta meg, nem hagyott parlagon semmit belőlük. Építész, író, grafikus, betűvész, könyvtervező, újság- és könyvkiadó, nyomdász, lapszerkesztő, népművelő, mezőgazdász, tanár, politikus. Mindig az, akire éppen szüksége volt Erdélynek. Hitvallása: „Tettem, amit kellett, ahogy lehetett, és ahogy tudtam.” Dolgozott Erdélyben, Erdélyért.

A *Régi Kalotaszeg* kézirásos mű. Illusztrációja, díszítése és kötése is Kós munkája. Metszett nádtollal, a kalotaszegi varrottasok kék, piros, fekete színével pergamenre rajzolt kódexbetűk, iniciálék és képek a táj népéről, jellegzetes épületeiről, alaprajzokról. Archaizáló, kissé bibliás, de világos stílus. Mintha régi kolostorok idős szerzetese írta. Pedig Kós csak huszonnyolc éves.

A *Régi Kalotaszeg a Magyar Iparművészet* 1911/5. számának mellékleteként jelent meg. 1988-ban a Műszaki Könyvkiadó is kiadta, ám így is könyvritkaság maradt. Az Időjel Kiadó keltette életre 2023 decemberében, Kós Károly születésének 140. évfordulóján Medvigy Endre adatgazdag, ünnepre hangolt előszavával.

A kiadás *hasonmás*, műtárgyként is figyelemre méltó. A szöveg pedig húsba vágóan időszerű. A fiatalkori munka, mint mag, az életmű növekedését is magában rejti. Az

építész szakmaiságát, a szépíró ihletettségét, a táj és népe iránti elkötelezettséget, és e közösségért cselekvő politikus közéletiségét.

Kalotaszeg „csak” választott szülőföldje Kós Károlynak. Temesváron anyakönyvezték. Családja apai ágon szepességi szász, anyain francia-osztrák. Az életrajzából ismerjük „szerelmes földrajza” térképét, útvonalait. Tisztviselő apja áthelyezései során kerülnek Kolozsvárra. A hetedik gimnázium után osztálytársa, a Jósika uradalom főerdészének fia hívja vakációzni Bélesre. Gyalog teszik meg Kolozsvárról a hosszú utat, nagyrészt Kalotaszeg falvain keresztül. Kós figyelmét megradják a karcsú tornyú, kerített templomcskák, a zsúpos fedelű házak. A fiúk rácsodálkoznak a Kalota-parti pompás magyarokra, viseletükre, a színek tarkaságára. Az élmény állandóságot sugall: „biztosság, nyár, szépség és nyugalom”. Érettségi előtt, 1901 húsvétján ismét Kalotaszegen időzik. A türei parókia vendége, a pap fia hívta meg. Nővére, Balázs Ida és a vendég között „szemérmes szerelem” szövődik, amely az évek során elmélyül. Az egyetem és a pályakezdés Kóst Budapesthez kötik. Tanulmányai befejeztével, 1907-ben fél éves ösztöndíjat kap az erdélyi népi építészet tanulmányozására. Járja – ismét gyalogosan, hátizsákkal, fényképezőgéppel, jegyzetfüzettel – az erdélyi falvakat, a legmagyarabb vidékeket: Székelyföldet és Kalotaszeget. Hazatérve megírja első, kézirásos, illusztrált könyvét: *Erdély népének építőművészetéről* (1909). A 19. század utolsó évtizedeitől kezdődő időszak az, amikor Huszka József Székelyföld falvait fényképezi, Bartók Béla és Kodály

PATÁK BALÁZS (2003) irodalomkritikus.